

סימן קח

ריחא

פסחים עו: – אמר רב בשר שחווטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש אסור מאי טעמא מפטמי מהדדי ולוי אמר אפילו בשר שחווטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן מותר מאי טעמא ריחא בעלמא הוא וריחא לאו מילתא היא.

[1]

רש"י: הלכה דריחא לאו מילתא היא. **וכ"פ שו"ע א**

ר"ת: הלכה דריחא מילתא היא.

מרדכי: הלכה דריחא מילתא היא, אך דין זה הוא רק בבשר שהוא שמן, ואז הריח נקלט היטב מחמת הפיטום, אבל לגבי פת שאפאה עם הצלי – מותר לאכלה בגבינה.

[2]

שו"ע א ע"פ רמב"ם: ללוי ריחא לאו מילתא היא **בדיעבד** (שכך משמע מלשון הגמרא ["צלאו"] דהמחלוקת היא בדיעבד, אבל לכתחילה אפילו ללוי אסור).^{1 2}

רמב"ן (וכך משמע מלשון הירושלמי): ללוי ריחא לאו מילתא היא אפילו לכתחילה.

[3]

שו"ע א פסק שבתנורים שלנו שהם גדולים ופתוחים – מותר לכתחילה (שהתנור המוזכר בגמרא הוא קטן וסתום). [ת"ח: ואם הוא פתוח מעט למעלה והוא תנור גדול - אסור לכתחילה לצלות היתר עם איסור³]

שו"ע ע"פ סמ"ק כתב שגדול היינו שמחזיק י"ב עשרונים של מצות,

ומדברי רז"ה ורא"ש משמע דברחב קצת סגי ולא צריך י"ב עשרונים.

¹ רמ"א: י"א דאין מתירין ריחא אפילו בדיעבד אא"כ התנור פתוח קצת מן הצד או למעלה במקום שהעשן יוצא, ובמקום הפסד אין להחמיר בדיעבד אפילו סתום לגמרי.

² שו"ע צ"ג: פת שאפאו עם הצלי ודגים שצלאן בתנור אחד עם הבשר אסור לאכלם בחלב [ש"ך: אע"ג דלקמן ר"ס ק"ח אם צלו בשר כשרה עם בשר נבילה בתנור א' אפילו קטן מותר בדיעבד הכא כיון דאפשר לאכלו בלא חלב הוי כלכתחילה], והני מילי בתנור קטן...

³ רמ"א א: אם אפה פת עם הבשר (אפילו בתנור גדול ופיו פתוח מעט) – אסור לאכלו עם חלב אם יש לו פת אחר... אבל אם אין לו... מותר דזה מקרי לענין זה דיעבד.

[4]

רשב"א דייק שמשלשון פלוגתא דרב ולוי משמע דלא אפליגו אלא כשאחד שמן⁴, אבל כששניהם כחושים כו"ע מודו דריחא לאו מילתא היא ומותר, ואפילו לכתחילה.

וכ"פ ט"ז וש"ך

ת"ח פסק דטוב להחמיר לכתחילה. **או"ח** פסק שבאיסורי דרבנן מותר לכתחילה ובאיסורי דאורייתא אסור לכתחילה.

[5]

שו"ע ב ע"פ רשב"א: במה דברים אמורים? בצלי, אבל אם בא לבשלם בקדרה זה לעצמו וזה לעצמו - אפילו בתנור קטן ופיו סתום מותר, ואע"פ שפי הקדרות מגולה (**דריחא לאו מילתא היא בבישול**). **רמ"א**: ודוקא שהתנור פתוח קצת...

ולגבי צלי קידר:

ב"י וש"ך - מותר, כדין בישול (כי האיסור הוא רק כשהבשר מגולה).
ב"ח - אסור, כדין צלי (כי ההיתר הוא רק לגבי בישול שאין ריחו גדול).

[6]

רמ"א א - בחריף ריחא מילתא היא לכו"ע. (אבל אם אחד מהם מכוסה אפילו בבצק בעלמא מותר, או"ח: מיהו לכתחילה טוב להחמיר)

או"ח, ט"ז: דין זה הוא אפילו בתנור גדול ופיו פתוח.
רש"ל, ב"ח: בתנור גדול ופיו פתוח מותר.

[7]

רמ"א א: בזה אחר זה הכל מותר. [ש"ך: כי לא נמצא ריחא ופיטום לכלי שיחזור ויפלוט לאוכל ואפי" כלי בן יומו רק שלא יגע ממש, ואפי" דבר שנעשה להריח ועדיין ריחו בתנור אין לחוש לבזה אחר זה]

פת"ש: דוקא אם בפעם שאחר זה הוא ע"י ריח, אבל אם פעם שני הוא ע"י נגיעה אסור.
ביד יהודה חולק.

[8]

רמ"א א: י"א דכל מקום דאמרינן ריחא מילתא ואוסר בדיעבד, היינו דוקא דליכא ששים מן ההיתר נגד האיסור, אבל בדאיכא ששים מן ההיתר אפילו בכל מה שבתנור מבטל האיסור (אפילו אם החתיכות אינם נוגעות אחת בשניה), ולצורך הפסד יש לנהוג כן.

[9]

רמ"א א: י"א (סמ"ק ותוס') דאיסור האוסר במשהו, כגון חמץ בפסח - ריחא מילתא ואוסר אפילו בדיעבד אם התנור קטן והוא סתום וההיתר מגולין תוך התנור, וי"א (מהרי"ל) שאין לחלק, ובמקום הפסד יש לסמוך אדברי המקילין.

⁴ ואפילו השמן זה החתיכה הכשירה, דאזיל ההיתר ומפטם לאיסור בריחיה והדר אזיל האיסור ואוסר להיתר, דבריחא לא אומרים שאין הנאסר יכול לילך ולאסור במקום שאין האיסור בעצמו יכול לילך, דריחא שאני לפי שהפטום מוליד הריח וטעם הכחוש עמו.

שימוש בתנור בעל תא אחד לאפיית בשר וחלב

מדין ריחא:

בעמ' 200-201 מבואר אופנים בהם מותר. (רמ"א א': וה"ה לבשר עם חלב נמי דינא הכי)
[ובפרט, כאשר אופה בזה אחר זה הכל מותר (רמ"א א').]

מדין זיעה:

בעמ' 121 מבואר דזיעה אוסרת.

רמ"א א': אם אפו או צלו איסור והיתר תחת מחבת אחת מגולין... בזה אחר זה אין לחוש (כי אין ריחא), אא"כ הזיע המחבת משניהם דאז **אסור** אפילו בזה אחר זה אם היו שניהם מגולין דהוי ככיסוי של קדרה.

אג"מ:

- אם היד סולדת בזיעה שנוגעת בתנור - ודאי אסור (כפסק רמ"א צב/ח).
- אם אין היד סולדת במקום הנגיעה - ג"כ אסור דכיון שהתנור עצמו רותח אף בכה"ג אסור (כפסק רעק"א שם בשם תה"ד).
- מלשון רמ"א ("בזה אחר זה אין לחוש אא"כ הזיע המחבת משניהם") משמע שבסתמא אין חוששין שהיה זיעה, אבל כל זה בתנור ובמחבת שאינו סתום לגמרי, אבל בתנורים שלנו שהם סתומים לגמרי אפשר דבזה ודאי מזיע או שיותר נוטה להזיע וע"כ לכתחילה יש לחשוש לזיעה אפילו בסתמא, ובדיעבד כיון שהוא ספק אין לאסור אם היה אחר מעת לעת - דהבליעה שבתנור נטלי"פ, ועל הבעין יש ס"ס ספק לא היה זיעה כלל ואם היה ספק בטל בס'.
- כל הנ"ל זה בזיעת משקין, אך בזיעת אוכלין יש מחלוקת (ראה לעיל בסיכום בעמ' 121), ולכן פוסק אג"מ דבדאי הזיעו יש להחמיר, אבל בזה בסתמא אין לחוש לזיעה ומותר בזה אחר זה.
- בזה אחר זה לגבי הבעין – אין לומר שנתייבשה, כיון דלא ברור שנתייבשה עד שלא תתרכך ע"י הזיעה של קדירה שנית, ולתלות שנשרפה ודאי אין טעם דאינם חמים כ"כ עד שישרף.

ספר כשרות ושבת במטבח המודרני:

בתנור באינו בן יומו לענין הבלוע - יש לסמוך על ליבון קל, ובצירוף כמה סברות שנאמרו בשו"תים:

- (1) בזיעת אוכלים – שיטת פמ"ג להקל. (ראה לעיל בסיכסום בעמ' 121)
- (2) כאשר כל הקדירות רותחות יש לצרף את ספיקו של הרא"ש שקדירה רותחת אינה מקבלת זיעה. (ראה לעיל בסיכסום בעמ' 121)
- (3) שמא נתייבשה הזיעה.
- (4) שמא יש ששים כנגד הזיעה.
- (5) שמא הטעם הבלוע בזיעה טעם קלוש הוא ודינו כנ"ט בר נ"ט.

אך להלכה מסיק שם להשתמש בתנור בעל שני תאים נפרדים ללא חיבור מתכתי ויציקתי ביניהם.

קיצוש"ע של הרב פפויפר:

- ינקה את התנור היטב... ואח"כ ידליק את התנור בחום הגבוה ביותר למשך כשעה [שאו יגיע לשיעור חום של קש נשרף, דהוא ליבון קל], וי"א שצריך להמתין כ"ד שעות קודם שיכשירוהו כנ"ל וי"א שאין צריך.
- כשמכשיר תנור חלבי כדי לאפות בו מאכל פרוה כדי לאוכלו עם בשר – נראה שיש להקל ולא להמתין כ"ד שעות [שהרי לרוב הראשונים נ"ט בר נ"ט של בשר מותר עם חלב ואין צריך כלל הכשר, אלא שאנו מחמירים כריב"ן בשם רש"י ולכן בזה יש להקל].
- במגן אברהם כתב שאין להגעיל כלי חלבי כדי לשנות תשמישו לבשרי, וכן להיפך (כיון שעלול להביא לבלבול) [ובערוה"ש הקל]. אך בתנור מחמת הדחק (כיון שהוא יקר ורבים לא יוכלו לקנות שני תנורים) נהגו להקל.

הרחה וזילוף באיסורי הנאה

עבודה זרה סו: – האי בת תיהא ... ישראל בדעובד כוכבים אביי אמר אסור רבא אמר מותר אביי אמר אסור ריחא מילתא היא רבא אמר מותר ריחא לאו מילתא היא. [והלכה כרבא]

עבודה זרה יב: – עיר שיש בה עבודת כוכבים והיו בה חנויות מעוטרות ושאינן מעוטרות ... המעוטרות אסורות... לא שנו אלא מעוטרות בוורד והדס דקא מתהני מריחא.

שו"ע ה: מותר לשאוף בפיו ריח יין נסך דרך נקב שבחבית לידע אם הוא טוב. [רמ"א: אבל אסור לטועמו אע"פ שאינו בולעו]

שו"ע ז: בשמים של ע"ז וכלאי הכרם וערלה – אסור להריח בהם.

סיבת ההבדל בין שני הפסקים:

גר"א: בת תיהא הוא נקב שממנו שואפים ריח היין בפה, ולהריח בפה יותר קל מלהריח בחוטם שאסור, כי בהרחה בפה אינו נהנה ממש מהריח.⁵ [וכל זה הוא כביאור הערוך והרשב"א (וכך סתימת לשון השו"ע) שביארו שבת תיהא הוא נקב שממנו שואפים ריח היין בפה, לידע אם היין טוב, ודלא כרש"י והטור שביארו שבת תיהא הוא נקב שעושין בחבית להריח בחוטם, לידע אם היין טוב]

ארחות חיים: זה הכלל: כל מידי דלא הוי להריח (שאיין עיקרו עומד להריח) - בזה אמר רבא שריחא לאו מילתא היא (ולכן מותר בבת תיהא), אבל דבר שעומד להריח כגון ורד והדס - אסור ליהנות מהריח. [אך הש"ך דחה כלל זה וטען שבדבר שאסור מהתורה נראה דאין חילוק, דסוף סוף נהנה הוא מהריח]

תוס': בבת תיהא (סעיף ה) ליכא הנאה כי אדרבה חוזק היין נכנס בחוטמו ומזיקו. (וטעם האוסר לאו משום הנאת הריח אלא משום דחשיב ליה כשתייה שהריח נכנס בגופו והוא חזק ביותר)

רמ"א ה: אסור לזלף יין נסך (כדי לעשות ריח) שאסור בהנאה, אבל מותר לזלף סתם יינם דמותר בהנאה.

גר"א: אסור לזלף יין נסך, ולא דומה לבת תיהא שמותר, כי בבת תיהא לא נהנה שחוזק היין נכנס בחוזק ומזיק משא"כ כאן דמתפזר.

⁵ ודלא כפר"ח וכרתי שסוברים הפוך, שהמתיר בפה כ"ש שמתיר בחוטם, דבפה הוא יותר חמור, דבזה נראה כטועם בפיו את האיסור.

שו"ע ו: שק של פלפלין וזנגביל שמשימין בקנקני יין נסך מותר להריח בהם, אבל לבשמים דהבדלה אסור (משום הקריבהו נא לפחתך).

כ"כ הרשב"א ופירש שמותר לפי שאין היין נותן בהם ריח, ואין עושין כן כדי ליתן היין טעם בתבלין, אלא אדרבה ליתן התבלין טעם ביין, וגם זה שמריח בו אינו מכוון לריח היין אלא לריח התבלין, וכתב בפמ"ג הא דהוצרך הרשב"א לטעם זה והא בת תיהא מותר לכתחילה, התם י"ל דאין עשוי להריח או דהריח מזיק לו שנכנס בחוטמו, משא"כ כאן.